

ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΘΕΩΡΗΤΙΚΗΣ ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗΣ**Διδαγμένο κείμενο****Αριστοτέλους Πολιτικά &' 2.1-4**

Ὅτι μὲν οὖν νομοθετητέον περὶ παιδείας καὶ ταύτην κοινὴν ποιητέον, φανερόν· τίς δ' ἔσται ἡ παιδεία καὶ πῶς χρὴ παιδεύεσθαι, δεῖ μὴ λανθάνειν. Νῦν γάρ ἀμφισβητεῖται περὶ τῶν ἔργων. Οὐ γάρ ταυτὰ πάντες ὑπολαμβάνουσι δεῖν μανθάνειν τοὺς νέους οὔτε πρὸς ἀρετὴν οὔτε πρὸς τὸν βίον τὸν ἄριστον, οὐδέ φανερόν· πότερον πρὸς τὴν διάνοιαν πρέπει μᾶλλον ἢ πρὸς τὸ τῆς ψυχῆς ἦθος· ἔκ τε τῆς ἐμποδῶν παιδείας ταραχώδης ἢ σκέψις καὶ δῆλον οὐδέν· πότερον ἀσκεῖν δεῖ τὰ χρήσιμα πρὸς τὸν βίον ἢ τὰ τείνοντα πρὸς ἀρετὴν ἢ τὰ περιττά (πάντα γάρ εἰληφε ταῦτα κριτὰς τινες)· περὶ τε τῶν πρὸς ἀρετὴν οὐθέν ἐστίν ὁμολογουμενον (καὶ γάρ τὴν ἀρετὴν οὐ τὴν αὐτὴν εὐθύς πάντες τιμῶσιν, ὥστ' εὐλόγως διαφέρονται καὶ πρὸς τὴν ἄσκησιν αὐτῆς). Ὅτι μὲν οὖν τὰ ἀναγκαῖα δεῖ διδάσκεισθαι τῶν χρησίμων, οὐκ ἄδηλον· ὅτι δέ οὐ πάντα, διηρημένων τῶν τε ἐλευθερίων ἔργων καὶ τῶν ἀνελευθερίων φανερόν, καὶ ὅτι τῶν τοιούτων δεῖ μετέχειν ὅσα τῶν χρησίμων ποιήσει τὸν μετέχοντα μὴ βάναιυσον. Βάναιυσον δ' ἔργον εἶναι δεῖ τοῦτο νομίζειν καὶ τέχνην ταύτην καὶ μάθησιν, ὅσαι πρὸς τὰς χρήσεις καὶ τὰς πράξεις τὰς τῆς ἀρετῆς ἄχρηστον ἀπεργάζονται τὸ σῶμα τῶν ἐλευθέρων ἢ τὴν διάνοιαν.

A. Από το κείμενο που σας δίνεται, να μεταφράσετε στο τετράδιο σας το απόσπασμα: «ὅτι μὲν οὖν νομοθετητέον ... ἄσκησιν αὐτῆς».

Μονάδες 10

B. Να γράψετε στο τετράδιο σας τις απαντήσεις των παρακάτω ερωτήσεων:

B1. «τίς δ' ἔσται ... ἄσκησιν αὐτῆς»: Ποια ερωτήματα θέτει ο Αριστοτέλης ως προς τους στόχους της παιδείας, και πῶς ανταποκρίνεται σε αυτά η «ἐμποδῶν παιδεία» σύμφωνα με τα δεδομένα του κειμένου;

Μονάδες 10

B2. Ποια παιδεία θεωρεῖται κατὰ τον Αριστοτέλη ἀντάξια του ἐλευθέρου πολίτη, σύμφωνα με τα δεδομένα του κειμένου;

Μονάδες 10

B3. «Ὅτι μὲν οὖν νομοθετητέον ... ἄσκησιν αὐτῆς»: Με βάση το απόσπασμα του πρωτότυπου κειμένου και το μεταφρασμένο κείμενο που ακολουθεῖ να ἐξηγήσετε γιατί ο Αριστοτέλης θεωρεῖ επιτακτικὴ τὴν ἀνάγκη να ρυθμίσει ο νομοθέτης τα της παιδείας της πόλεως.

Αριστοτέλους Πολιτικά Α2, 16

[...] Ο ἄνθρωπος, ἀπὸ τὴν ἄλλῃ, γεννιέται ἐφοδιασμένος ἀπὸ τὴ φύση με ὅπλα για να υπηρετήσῃ τὴ φρόνηση καὶ τὴν ἀρετὴ, που ὅμως μπορεῖ να τα χρησιμοποιήσῃ ἐξ ολοκλήρου καὶ για ἀντίθετους σκοπούς. Γι' αὐτὸ ο δίχως ἀρετὴ ἄνθρωπος εἶναι ἀπὸ ὅλα τα ὄντα τὸ πιο ἀνόσιο καὶ τὸ πιο ἄγριο, τὸ χειρότερο ἀπὸ ὅλα στις ἐρωτικές ἀπολαύσεις καὶ στις ἀπολαύσεις τοῦ φαγητοῦ. Ἡ δικαιοσύνη εἶναι στοιχεῖο συστατικὸ τῆς πόλεως· εἶναι αὐτὸ που συγκρατεῖ τὴν τάξιν τὴν πολιτικὴν κοινωνία.

Μονάδες 10

B4. Ο Αριστοτέλης στο Λύκειο: Ποιες οι συνθήκες υπό τις οποίες εργάστηκε εκεί και ποιο το έργο που παρήγαγε την περίοδο αυτή;

Μονάδες 10

B5. Να γράψετε δυο ομόρριζες λέξεις της αρχαίας ή της νέας ελληνικής γλώσσας, απλές ή συνθέτες, για καθεμιά από τις παρακάτω λέξεις του κειμένου: λανθάνειν, μανθάνειν, εἴληφε, διαφέρονται, νομίζειν.

Μονάδες 10

Γ. Αδίδακτο κείμενο
Ξενοφώντος Σνμπόσιον 2.10

Καί ὁ Ἀντισθένης, Πῶς οὖν, ἔφη, ὦ Σώκρατες, οὕτω γινώσκων οὐ καί σύ παιδεύεις Ξανθίππην, ἀλλά χοῖν γυναικί τῶν οὐσῶν, οἷμαι δέ καί τῶν γεγεννημένων καί τῶν ἐσομένων, χαλεπωτάτη;

Ὅτι, ἔφη, ὁρῶ καί τοὺς ἵππικoὺς βουλομένους γενέσθαι οὐ τοὺς εὐπειθεστάτους ἀλλά τοὺς θυμοειδεῖς ἵππους κτώμενους νομίζουσι γάρ, ἢν τους τοιοῦτους δύνωνται κατέχειν, ῥαδίως τοῖς γε ἄλλοις ἵπποις χρήσεσθαι. κἀγὼ δὴ βουλόμενος ἀνθρώποις χρῆσθαι καί ὁμιλεῖν ταύτην κέκτημαι, εὖ εἰδὼς ὅτι εἰ ταύτην ὑποίσω, ῥαδίως τοῖς γε ἄλλοις ἅπασιν ἀνθρώποις συνέσομαι.

ἵππικός = ικανός ιππέας

Γ1. Να μεταφράσετε στο τετράδιο σας το κείμενο.

Μονάδες 20

Γ2.α. Να γράψετε τους ζητούμενους τύπους για καθεμιά από τις παρακάτω λέξεις του κειμένου:

ἔφη :το δεύτερο ενικό πρόσωπο
προστακτικής ενεστώτα.
γινώσκων :το δεύτερο πληθυντικό πρόσωπο
οριστικής παρακειμένου στην ίδια φωνή.
ὁρῶ :το δεύτερο ενικό πρόσωπο
παρατατικού στην ίδια φωνή.
νομίζουσι :το τρίτο πληθυντικό πρόσωπο
οριστικής μέλλοντα στην ίδια φωνή.
κατέχειν :το τρίτο ενικό πρόσωπο
υποτακτικής αορίστου β' στην ίδια φωνή.

Μονάδες 5

Γ2.β. Να γράψετε τους ζητούμενους τύπους για καθεμιά από τις παρακάτω λέξεις του κειμένου:

σύ : τη δοτική πληθυντικού αριθμού του ίδιου προσώπου.
γυναικί : την κλητική ενικού αριθμού.
θυμοειδεῖς : την ονομαστική ενικού αριθμού του ουδετέρου γένους.
ἵππους : τη δοτική ενικού αριθμού.
ἅπασιν : τη γενική ενικού αριθμού του θηλυκού γένους.

Μονάδες 5

Γ3.α. Να προσδιορίσετε τη συντακτική θέση των παρακάτω λέξεων: **γυναικί, τῶν οὐσῶν, κτωμένους, χρῆσθαι, εὖ, ἅπασιν.**

Μονάδες 6

Γ3.β. «Ὅτι, ἔφη, ὁρῶ ... συνέσομαι»: Να βρεθούν οι υποθετικοί λόγοι του αποσπάσματος και να αναγνωριστεί το είδος τους.

Μονάδες 4

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ

Α. Έγινε λοιπόν φανερό ότι πρέπει να ορίσουμε τους νόμους που να ρυθμίζουν την παιδεία και ότι πρέπει η παιδεία να έχει δημόσιο χαρακτήρα· ποιος πρέπει να είναι ο χαρακτήρας αυτής της παιδείας και με ποιο τρόπο θα πρέπει να ασκείται (τα δύο αυτά ερωτήματα) δεν πρέπει να διαφεύγουν την προσοχή μας. Γιατί τώρα υπάρχουν διαφορετικές αντιλήψεις ως προς το εκπαιδευτικό πρόγραμμα. Δεν έχουν πράγματι, όλοι την γνώμη ότι οι νέοι πρέπει να μαθαίνουν τα ίδια είτε προς την κατεύθυνση της αρετής είτε προς τη κατεύθυνση του καλύτερου δυνατού τρόπου ζωής, ούτε είναι φανερό αν η παιδεία πρέπει να έχει στόχο της την καλλιέργεια του νου ή τον ηθικό χαρακτήρα· αν ξεκινήσουμε από την εκπαίδευση που παρέχεται σήμερα, η έρευνά μας θα βρεθεί αντιμέτωπη με μεγάλη σύγχυση και δεν είναι καθόλου φανερό αν η παιδεία πρέπει να προσφέρει αυτά που είναι χρήσιμα για τη ζωή ή αυτά που οδηγούν στην αρετή ή αυτά που απλώς προάγουν τη γνώση (γιατί όλες αυτές οι απόψεις έχουν βρει κάποιους υποστηρικτές)· και δεν υπάρχει καμιά απολύτως συμφωνία για το ποιες σπουδές οδηγούν στην αρετή (καταρχήν δεν έχουν όλοι την ίδια ιδέα για την αρετή που τιμούν, είναι φυσικό, επομένως, να υποστηρίζουν διαφορετικές γνώμες και ως προς την άσκησή της).

Β.1. Ο Αριστοτέλης διατυπώνει στο απόσπασμα τους προβληματισμούς του σχετικά με τους στόχους της Παιδείας, καθώς θέτει σε κριτικό έλεγχο το εκπαιδευτικό πρόγραμμα της εποχής. Τα ερωτήματα, λοιπόν, που ανακύπτουν είναι :ποιος πρέπει να είναι ο χαρακτήρας της Παιδείας και πώς πρέπει αυτή να ασκείται; Ποιο πρέπει να είναι το περιεχόμενο των σπουδών που θα κάνουν οι νέοι; Οι σπουδές τους θα τους οδηγούν στην κατάκτηση της αρετής ή θα τους προσφέρουν όσα κρίνονται απαραίτητα για να πετύχουν έναν καλύτερο τρόπο ζωής; Ακολουθώντας ο προβληματισμός του Αριστοτέλη εμβαθύνει στο στόχο της Παιδείας, ο οποίος δεν φαίνεται να έχει ξεκαθαριστεί: η καλλιέργεια και η άσκηση του νου ή η διαμόρφωση ηθικού χαρακτήρα θα πρέπει να είναι οι στόχοι; Τέλος αποτυπώνει εύστοχα τη σύγχυση που επικρατεί γύρω από τι πρέπει να προσφέρει η παιδεία στους νέους: να τους εφοδιάζει μ' όσα είναι χρήσιμα για τη ζωή, αυτά που κατατείνουν στην αρετή ή όσα τελικά προωθούν τη γνώση. Ειδικότερα σε ότι έχει να κάνει με τους στόχους της παιδείας, ο Αριστοτέλης διαπιστώνει ότι είναι δύσκολο να υπάρξει σαφής τοποθέτηση μεταξύ του ηθικοπλαστικού χαρακτήρα της παιδείας και της πνευματικής καλλιέργειας. Τούτο ακριβώς συμβαίνει γιατί είναι τόσες οι διαφορετικές απόψεις που διατυπώνονται για το εκπαιδευτικό σύστημα και τόσοι οι υποστηρικτές τους, με γόνιμους προβληματισμούς όλοι, που δεν μπορούν να καταλήξουν σε μία τελική επιλογή. Κυρίως δε το πρόβλημα που αφορά τους στόχους προκύπτει από το ότι δεν υπάρχει κοινή αντίληψη στους ανθρώπους για την αρετή και κατά συνέπεια δεν

μπορούν να προσδιορίσουν ούτε την παιδεία που θα οδηγήσει σε αυτήν. Κατά την κρίση του Αριστοτέλη η παιδεία που παρέχεται στους νέους της εποχής του δεν μπορεί ν' ανταποκριθεί επαρκώς, ακριβώς επειδή υπάρχουν πολλές απόψεις σχετικά μ' αυτήν και δεν έχουν προσδιοριστεί σαφώς οι στόχοι της Πολιτείας τους οποίους η παιδεία θα πρέπει να υπηρετεί και μάλιστα δημόσιο χαρακτήρα. Αυτή η τελευταία παράμετρος είναι ίσως · η πιο σημαντική, καθώς στην εποχή του Αριστοτέλη η παιδεία δεν είχε δημόσιο χαρακτήρα, αλλά ιδιωτικό και ήταν ευθύνη αποκλειστικά και μόνο της οικογένειας.

B.2. Η άποψη του Αριστοτέλη για την ορθή παιδεία αποτελεί ένα κράμα και των θέσεων που ανέπτυξε προηγουμένως με έμφαση στον ηθικοπλαστικό χαρακτήρα. Η αρετή των πολιτών κατά τον Αριστοτέλη δεν υπάρχει έξω από το πλαίσιο της πόλης, έξω από την πολιτεία, αλλά μέσα σ' αυτήν καλλιεργείται με την παιδεία. Η τέλεια πολιτεία επιδιώκει την τέλεια παιδεία και στοχεύει στην τέλεια αρετή, η οποία με τη σειρά της οδηγεί στην τελείωση. Εφόσον, λοιπόν, ο άνθρωπος ως φυσική ύπαρξη έχει ως στόχο την τελείωση και αυτή πάλι περνά αναγκαστικά από την οργανωμένη κοινωνία, έπεται ότι η παιδεία θα πρέπει αναγκαστικά να έχει δημόσιο χαρακτήρα και **γνώμονα την αρετή γιατί μόνο αυτή μπορεί να διαπλάσει ηθικά τον άνθρωπο και να τον καταστήσει ικανό να προσεγγίσει το τέλος του, αλλά και να ενταχτεί λειτουργικά στην οργανωμένη κοινωνία**, την οποία θα πρέπει αποτελεσματικά να υπηρετεί και να οδηγεί με τη συμβολή του στην ευδαιμονία. Αξίζει να προσθέσουμε, επίσης, ότι τα πραγματικά χρήσιμα πράγματα είναι εκείνα που θα κάνουν τον παιδευόμενο ενάρετο, έτσι ώστε να αντιμετωπίζει τη ζωή του με τον τρόπο που αρμόζει αυτά που θα αποτρέψουν τον ευτελισμό και την αλλοίωση της προσωπικότητάς του, αυτά που θα κάνουν το μυαλό και το σώμα του **ικανά για την άσκηση και την πραγμάτωση της αρετής**. Εξάλλου αυτό παρουσιάζεται μάλλον λογικό και αναμενόμενο, αφού στη συνέχεια ο Αριστοτέλης διακρίνει τα ίδια τα έργα σε εκείνα που ταιριάζουν σε ελεύθερους και ανελεύθερους ανθρώπους. Με τη διάκριση αυτή ο φιλόσοφος επιδιώκει να εξηγήσει καλύτερα ποια είναι τα πραγματικά χρήσιμα πράγματα για τους νέους, δηλαδή τα ελευθέρια έργα, τα οποία οδηγούν στην αρετή, ενώ τα ανελευθέρια οδηγούν στην ευτέλεια.

B.3. Στο απόσπασμα αυτό ο Αριστοτέλης θέτει το ζήτημα της παροχής της παιδείας ως πρωταρχικό ζήτημα της πολιτείας, το οποίο χρήζει την απόλυτη φροντίδα του νομοθέτη. Σε άλλο κεφάλαιο εξάλλου των Πολιτικών ο φιλόσοφος έχει τονίσει ότι: ο νομοθέτης έχει υποχρέωση να ασχοληθεί σοβαρά με το θέμα της παιδείας, καθώς μέσω αυτής οι πολίτες θα μπορέσουν και ως άνθρωποι να κατακτήσουν την αρετή και η πολιτεία με τη σειρά της να φτάσει στην ευδαιμονία. Μόνο με κοινή για όλους παιδεία μπορεί το σύνολο να πορευτεί αρμονικά προς την επίτευξη του στόχου του. Οποιοδήποτε άλλου τύπου παιδεία δεν θα ήταν συμβατή με το σκοπό της πόλης και δεν θα τον εξυπηρετούσε. Η νομοθετική ρύθμιση για την παιδεία είναι πράγματι επιτακτική γιατί η παιδεία θα διαμορφώσει τέτοιους πολίτες που θα προάγουν και θα διαφυλάσσουν το πολίτευμα και τις αρχές της πόλης διασφαλίζοντας έτσι την ορθή της πορεία.

Στο μεταφρασμένο κείμενο που μας δίνεται διαπιστώνουμε πως ο άνθρωπος είναι πράγματι το ανώτερο από όλα τα όντα μόνο αν ισχύει ο περιορισμός της πίστης του στη δικαιοσύνη και τους νόμους. Τα δύο αυτά στοιχεία μπορούν, αν ισχύουν, να

καταστήσουν τον άνθρωπο το ανώτερο ον, αν απουσιάζουν όμως, τον καθιστούν ένα επικίνδυνο και πανίσχυρο πλάσμα, που μπορεί να καταστρέψει τον κοινωνικό ιστό και να βρεθεί σε πρωτόγονη κατάσταση.

Για τον άνθρωπο όπλα, εκτός από τη φυσική του δύναμη, είναι τα πάθη, ο νους, η γλώσσα, με τα οποία μπορεί να γίνει ενάρετος, ή να φτάσει στο άλλο άκρο και να καταντήσει το αθλιότερο και πιο καταστροφικό ζώο. Τα όπλα αυτά για να οδηγήσουν τον άνθρωπο στο δρόμο της αρετής πρέπει να καλλιεργηθούν και να χρησιμοποιηθούν γι' αυτό το σκοπό απομακρύνοντάς τον από τα ζωώδη ένστικτα.

Φρόνηση - αρετή: κατά τον Αριστοτέλη φρόνηση είναι η ψυχική διάθεση για δράση ώστε να κατακτήσουμε τα αγαθά που υποδεικνύει η λογική. Η αρετή που οδηγεί στην τελείωση και οι ηθικές αρχές που τη διέπουν μαζί με τη φρόνηση καλλιεργεί τον άνθρωπο, ο οποίος χωρίς όλα αυτά θα ήταν φιλήδονος, άσωτος, ακόλαστος. Η φρόνηση και η αρετή διαφυλάσσουν τη φυσική τάση του ανθρώπου που είναι η ολοκλήρωση και διασφαλίζουν την οργανωμένη πολιτεία μαζί με τη δικαιοσύνη που είναι η συγκολλητική ουσία της πόλης.

Η δικαιοσύνη νοείται ως κοινωνική αρετή που ακολουθεί όλες τις άλλες αρετές, αφού το υπέρτατο πολιτικό αγαθό είναι το δίκαιο. Στο σημείο αυτό θα πρέπει να προσέξουμε ότι η δικαιοσύνη δεν νοείται μόνο ως απλό δίκαιο, δηλαδή ως δικαιοσύνη ανάμεσα στους ανθρώπους, αλλά και ως πολιτικό δίκαιο. Αυτό συγκρατεί την οργανωμένη πολιτεία και γίνεται ο πλέον βασικός θεσμός της και η ουσιαστικότερη προϋπόθεση της, καθώς ρυθμίζει με νόμους τις σχέσεις μεταξύ των πολιτών και διασφαλίζει το δρόμο προς την ηθική τελείωση των πολιτών και την επίτευξη της ευδαιμονίας για το σύνολο. Σύμφωνα με όλα τα παραπάνω, λοιπόν, είναι σαφές γιατί ο Αριστοτέλης θεωρεί πως πρέπει ο νομοθέτης να είναι εκείνος που θα ρυθμίσει και το εκπαιδευτικό σύστημα μιας πόλης, καθώς μόνο αυτός είναι σε θέση να γνωρίζει σε βάθος τις παραμέτρους αυτές και να καλύψει αυτές τις ανάγκες.

B.4. Σελίδες σχολικού Βιβλίου 145-146

«Στη Μακεδονία.....Ηθικά Νικομάχεια»

B.5. λανθάνειν ⇒ λησμονιά, λάθος

μανθάνειν ⇒ μάθημα, μαθητικός

εἴληφε ⇒ λήψη, αιμοληψία

διαφέρονται ⇒ φόρος, λεωφορείο

νομίζειν ⇒ νόμισμα, νόμος

Γ.1. Και ο Αντισθένης είπε, Πως λοιπόν Σωκράτη, έτσι αν και γνωρίζεις εσύ δεν εκπαιδεύεις την Ξανθίππη, αλλά συμπεριφέρεσαι στη γυναίκα ως την πιο δύστροπη από αυτές που υπάρχουν, νομίζω όμως και από αυτές που έχουν υπάρξει και από αυτές που θα υπάρξουν;

Επειδή, είπε, βλέπω αυτούς που θέλουν να γίνουν ικανοί ιππείς να αποκτούν όχι τα πιο υπάκουα αλλά τα ατίθασα άλογα. Γιατί νομίζουν ότι, αν μπορούν να έχουν τα τέτοιου είδους, εύκολα θα χρησιμοποιήσουν και τα άλλα άλογα. Και εγώ λοιπόν επειδή θέλω να έχω σχέση με τους ανθρώπους και να (τους) μιλά έχω αποκτήσει αυτή, επειδή ξέρω ότι αν αντέξω αυτήν, εύκολα θα συναναστραφώ με όλους τους άλλους ανθρώπους.

Γ.2. α.

ἔφη : φάθι

γινώσκων : ἐγνώκατε

ὁρῶ : ἑώρας

νομίζουσι: νομιοῦσι

κατέχειν : κατάσχη

Γ.2.β.

σύ : ὁμῖν

γυναικί : γύναι

θυμοειδεῖς : θυμοειδές

ἵππους : ἵππῳ

ἅπασι : ἀπάσης

Γ.3.α.

Γυναικί : Αντικείμενο του ρήματος «χρῆ»

τῶν οὐσῶν : Επιθετική μτχ που λειτουργεί ως γενική διαιρετική

κτωμένους : Κατηγορηματική μετοχή εξαρτώμενη από το αισθήσεως ρήμα «ὁρῶ»

χρηῆσθαι : Τελικό απαρέμφατο που λειτουργεί ως αντικείμενο στη μετοχή «βουλόμενος»

εἶ : Επιρρηματικός προσδιορισμός του τρόπου

ἅπασιν : κατηγορηματικός προσδιορισμός στο «ἀνθρώποις»

Γ3.β.

- «ἦν τους τοιούτους δύνωνται κατέχειν, χρήσεσθαι» : Εξαρτημένος υποθετικός λόγος που δηλώνει το προσδοκώμενο.
(Στον ευθύ : ἦν.....δυνώμεθα ,.....χρησόμεθα)
- εἰ ταύτην ὑποίσω , ὅτι.....συνέσομαι : Εξαρτημένος υποθετικός λόγος που δηλώνει το πραγματικό.
(Ευθύς λόγος: εἰ ταύτην ὑποίσω ,συνέσομαι)